

15. Федів Ю. Історія української філософії / Ю.Федів, Н.Мозгова. – К., 2000.
16. Федорів Ю. Організаційна структура Української Церкви / Ю.Федорів. – Торонто, 1990.
17. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. Т. 1. / М.Чубатий. – Рим-Нью-Йорк, 1965.

Oleh Shepetyak

The social doctrine in the works of the metropolitans of Kyiv in before-mongolian epoch

The article deals with the analysis of the works of the metropolitans of Kyiv in before-mongolian epoch. We deal with the works of such metropolitans as: Ilarion, Nykyphor and Klym Smoliatysh. The main attention is paid to the problem of national consciousness, education and culture as the main aspects of formation of Ukrainian Christian nation.

Keywords: Ilarion, Nykyphor, Klym Smoliatysh, Church and state symphony, Christian culture of Rus.

Олег Шепетьяк

Общественная доктрина в творчестве Киевских митрополитов домонгольской эпохи

В статье проведен анализ творчества Киевских митрополитов домонгольской эпохи Илариона, Никифора и Клим Смолятича. Основное внимание в исследовании посвящено проблемам национального сознания, образованию и культуре как главным аспектам формирования христианской украинской нации.

Ключевые слова: Иларион, Никифор, Климент Смолятич, симфония Церкви и государства, христианская культура Руси.

УДК 27-57

© Віктор Мудеревич
(Чернівці)

МІСІЯ СВ. ЄЛЕНИ ДО СВЯТОЇ ЗЕМЛІ: АСПЕКТИ ВИТОКІВ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ПАЛОМНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

У статті аналізується подорож Св. Єлени до християнських святинь Близького Сходу та її мотиваційна складова. З'ясовано фактологічні свідчення тогочасних авторів про дану подію, а також її історичний контекст. Визначається значення місії для становлення християнської паломницької традиції загалом, оскільки саме матері імператора Константина вдалося відкрити сакральні топи для усіх вірян Заходу та Сходу.

Ключові слова: Св.Єлена, Єрусалим, Гріб Господній, Макарій, Чесний Хрест, паломництво, паломницька традиція.

Постановка проблеми дослідження. Подорожі-прощі до Святої Землі займають чільне місце в християнській духовній традиції як одна із форм прилучення до сакрального центру з метою отримання надприродної сатисфакції. Своїми витоками паломництва сягають доби Раннього Середньовіччя (саме в цей час відбувається формування традиції) та продовжують залишатися актуальними у сучасному соціумі як один із практичних способів здобуття релігійного досвіду.

Протягом тривалого часу деякі аспекти таких подорожей трансформувалися на рівні окремих конфесійних традицій, зокрема західної і східної. Сьогодні спостерігаються процеси вульгаризації паломницьких акцій, їх рефлексії, як певних туристичних мандрівок чи релігійного туризму. Означена тенденція призводить до хибного розуміння цього феномену й актуалізує нові наукові дослідження, зокрема питань його витоків та

становлення. Зазначені історичні константи цілком об'єктивно стимулюють дослідницький інтерес, спрямований на реконструкцію, рецепцію й аналіз таких релігійних феноменів як механізм виникнення та формування паломницької практики в межах християнської релігійно-духовної традиції.

Локалізована для аналізу проблема не є новою, однак інтенсивність спроб її вирішення в конкретних наукових роботах сьогодні відчутно зросла. Більш перспективним, порівняно з компаративістським та евристичним, варіантом дослідницької стратегії, «фокусом мети» є висвітлення релігійно-світоглядних особливостей, притаманних християнській паломницькій практиці крізь призму внутрішньої специфіки історичних явищ. Адже історія християнського паломництва, його ідейні витoki, генеза, ментальні й духовно-світоглядні основи сформували низку питань дискусійного характеру, які, з одного боку, залишаються недостатньо розробленими, з іншого – концептуально неоднозначними. Варіативність трактувань багатьох аспектів даного феномену обґрунтовує перспективи подальшого його вивчення. У теоретичному вимірі – це дасть можливість проаналізувати досвід минулого, з'ясувати сутнісні константи, що є визначальними типологічними ознаками даної духовної практики. В праксеологічному контексті осмислення ідейних та духовних аспектів формування традиції поклоніння християнських святиням Близького Сходу дозволить уникнути нівелювання фундаментальних основ.

Метою даної розвідки є прослідкувати витoki християнської практики поклоніння святиням і з'ясувати внесок Св. Єлени у розвиток та становлення паломництв до Святої землі.

Для реалізації поставленої мети необхідно визначити наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати історичні свідчення про місію Св. Єлени на Близький Схід;
- визначити внесок матері Константина у формування паломницької практики;
- з'ясувати рецепцію подорожі Єлени у християнській духовно-світоглядній традиції.

Окремі аспекти, пов'язані з життям та особливо мандрівкою до Святої Землі Августи знаходили своє висвітлення в численних **наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних істориків та богословів**. На особливу увагу, в контексті поставленої проблеми, заслуговують праці: А.Харбеса, Д.Дрїйвера, С.Менго, Дж.Джонса, Ф.Шаффа, Скабалановича Н., Ж.Ле Гоффа, Е.Ханта, Дж.Девіса, Ф.Гардінера, С.Вензеля, Д.Леклерка, Т.Єлонека, А.Вітковської, Н.Оглера, Г.Хоффмана та ін. Ретельно вивчаючи джерельний матеріал, згадані фахівці намагалися відтворити аспекти життєвого шляху Св. Єлени та її діяльності. Поряд з цим окремі питання, зокрема ті, що стосуються значення емпіричного досвіду Св. Єлени на становлення християнської паломницької традиції, недостатньо висвітлені й проаналізовані.

Для вирішення поставленого завдання важливе значення мають не тільки біблійні тексти, але й тогочасні писемні джерела істориків, богословів і діячів християнської Церкви. Основний корпус авторизованих джерел, який дозволяє послідовно відтворити пласт конкретизованої фактології й дослідити різні аспекти вкладу Св. Єлени у становлення паломницької практики, налічує низку імен.

Зокрема, варто відзначити, що високим рівнем інформативності відрізняються твори церковних істориків і письменників західної та східної традицій: Амвросія Медиоланського (бл. 340 – 397 рр.) [1], Руфіна Аквілейського (345 – 410 рр.) [7], Євсевія Памфіла (бл. 263 – 340) [3,4], Сократа Схоластика (бл. 380 – 440 рр.) [10], Феодорита Кирського (386 – 457 рр.) [12], Сульпіція Севера (бл. 363 – 410 рр.) [8], Ермія Созомена (400 – 450 рр.) [16]. Події, що пов'язані з паломницькою місією імператриці, знайшли своє найповніше висвітлення в “Церковній історії у 10 книгах” та “Житті блаженного василевса Константина” Євсевія, єпископа Кесарії Палестинської [3,4]. Не менш значущу інформацію подає у “Церковній історії в 9 книгах” константинопольський адвокат Сократ Схоластик [10] та Феодорит Кирський в “Церковній історії у 5 книгах” [12]. Доволі значущу інформативність для реконструкції подій, пов'язаних із формуванням “геометрії” християнського сакрального простору Сирії і Палестини, знаходяться не тільки в загальних книгах, а також в “Хронографі Феофана” [14].

Виклад основного матеріалу. В означеному контексті варто звернути увагу на той факт, що у відомих нам джерельних повідомленнях присутня частка легендаризації подій, присвячених місії матері Константина Великого до Святої Землі. Така тенденція є закономірною, оскільки церковні історики намагалися висвітлювати відомі їм події крізь призму домінуючої у той час історіографічної парадигми, спрямованої на звеличення ролі імператора та його свити у запровадженні й утвердженні християнського віровчення на теренах усїєї Римської імперії. Практично відбувалося формування офіційної історії тих подій, що відповідала іміджу Василева. З іншого боку, саме такого роду фактологія дає можливість з'ясувати значущість відкриття Св. Єлени для всіх християн. Навіть коли реконструйовані події є частково плодом фантазії (цілеспрямовано сфальсифікована або видана за дійсне), в її змісті відображається уся повнота авторської рецепції подій, а це дає можливість вирішити поставлені завдання. З методологічної точки зору було б помилкою ігнорувати класичну епістемологію. Працюючи з текстами, важливо апелювати до їх структури, змісту і стилістики, проте на особливу значущість заслуговують аспекти в проблемі історичної репрезентації: співвідношення реальності та її образу [17, с. 39-40]. У даному ракурсі осмислення історичних подій важливо не стільки їхня реальність в просторі і часі, скільки їх образно-уявне осмислення сучасниками. Коли мова йде про становлення релігійно-духовної традиції для вірянина (зокрема доби раннього Середньовіччя), домінантним залишається віра у те, що відбулося.

В межах християнського віровчення перших століть нової ери паломництво, як практична реалізація та здобуття релігійного досвіду, лише переживало власне становлення у якості релігійної традиції. Загалом, практика поклоніння сакральним об'єктам (наповненим духовно-сакральним змістом) має місце у численних віровченнях і релігійно-філософських системах. Добре відомі взірці такої традиції в буддизмі, індуїзмі, юдаїзмі тощо. Згідно теоретичних узагальнень Р.Отто, М.Еліаде, Й.Ваха джерелом цього є намагання індивіда прилучитися до священних реліквій (топосів), продиктованого ірраціональною, часто містичною метою. Цілком зрозуміло, що у різних релігійних системах священні місця мають різні ідейні витоки, а їх локація формується на історичному тлі.

В означеному контексті можна окреслити антропологічні й релігійно-ідейні (теургічні) витоки християнської паломницької практики. У першому випадку, вірянин усвідомлював тотальну присутність Бога, проте намагався наблизитися до так званих привілейованих, сакралізованих місць, де була можливість безпосереднього фізичного контакту з божественною сферою. Саме в такому контексті, подорожі-прощі ввійшли у середньовічний «побут» як одна з масових форм благочестя й ефективний засіб подолання відстаней до місцевостей, освячених благодатною присутністю Спасителя, задля духовного наближення до джерела Божої ласки. З іншого, духовна складова ходжень протягом тривалого часу формувалася під впливом біблійних текстів. Зasadничі ідеї християнського паломництва своїми витоками сягали Старо- і Новозавітній традиції. Зокрема, в Книзі псалмів є декілька прикладів, які фігурують під заголовками «Пісні прочан». У «Книзі пророка Захарії» окремі фрагменти містять заклики до відвідування святих місць: *«І приходять численні народи та сильні люди шукати Господа Саваофа в Єрусалимі, і благами Господа»* (Пс.: 8:22), а подорожі Авраама та Мойсея були прикладом ходжень за голосом Божим; додатковим аргументом цьому є відповідне місце у Євангелії від Святого Марка (Мк.: 8:34).

У Новозавітній євангельській традиції акцент перенесено на концепт в буквальному сенсі: наслідування дороги Ісуса Христа, Який виступає архетипом: *«Христос постраждає за нас і залишив нам приклад, щоб ми пішли слідами Його»* (1 Пт.: 2:21). Як відомо, в дитинстві, у дванадцятирічному віці, Ісус разом із батьками увійшов до Єрусалиму як паломник. Розпочавши служіння, Ісус із своїми учнями відвідує місто на Пасху, П'ятидесятницю, Оновлення Храму. Після свого воскресіння Спаситель вперше з'явився двом мандрівникам – Луці та Клеопі, які прямували з Єрусалиму до Еммаусу (Лк.: 24:13). Він підходить до прочан і тлумачить їм таємницю Свого воскресіння.

Отже, Євангелія закладають доктрину християнського паломництва й визначають його містичний сенс. Ці ідеї не лише знайшли розуміння і підтримку в середовищі простого

люду, а й зумовили більш ревно релігійну активність. З огляду на це, можна констатувати, що біблійні тексти особливо надихали мирян на сакральні подорожі. За словами відомого французького історика Ж. Ле Гоффа «майже всі люди Середньовіччя суперечливо еволюціонували між двома вимірами: обмеженими обрядами, де вони жили, й віддаленими обрядами всього християнського світу» [6, с. 129].

Своїми витокami, як духовно-релігійна практика, паломництва сягають початків утвердження християнського віровчення, а їх концепція знайшла резонанс в апологетичній, патристичній та агіографічній літературі. Зокрема, Св. Кирил Єрусалимський засвідчує, що вже з апостольських часів розпочалися подорожі в Єрусалим з метою поклоніння місцям, що були освячені присутністю Ісуса. Незважаючи на це, свого масового характеру паломництва набувають згодом, починаючи з IV ст., що безпосередньо пов'язано з ім'ям матері візантійського імператора Константина Великого.

Св. Єлені судилося відкрити для всього християнського світу найвеличніші християнські святині Близького Сходу, а її приклад став взірцевим для прочан. Емпіричний досвід імператриці цікавий з огляду на те, що їй вдалося не тільки відновити об'єкти для релігійного поклоніння, але й започаткувати традицію їх відвідування, що зберігає свою актуальність.

Опираючись на фактологію джерельного матеріалу, дізнаємося, що мати Константина здійснила свою прощу до Святої Землі у віці близько 80-ти років. В історіографіє немає консенсусу щодо датування прощі. Зокрема, відомий сходовознавець XVIII ст. Й.Ассемані вважав, що Чесний Хрест Єлена здобула 3 травня 326 р. (за юліанським календарем). Російський богослов М.Скабаланович, опираючись на свідчення олександрійської хроніки VI ст. наполягав на 320 р., а 326 р. різко відкидав, вважаючи, що Єлена померла в 325 р., тобто під час проведення Нікейського собору. Згідно свідчень Євсевія Кесарійського найімовірніше вона відбулася у 326 р. У «Житті блаженного Василева Константина» він безпосередньо на дату подорожі не вказує, проте її опис слідує за повідомленнями про I Вселенський Собор, що відбувся, як відомо в 325 р. Сократ Схоластик в «Церковній історії» згадує про здобуття Чесного Хреста зразу після розповіді щодо святкування двадцятиліття правління Константина (25 липня 326 р.). Найімовірніше саме ця дата відповідає дійсності, принаймні вона підтверджується очевидцями й авторами тогочасних джерел.

Згідно свідчень Євсевія Кесарійського метою цієї подорожі було бажання Єлени помолитися в місцях, які благословив своєю присутністю Ісус Христос (поклонитися стопам Спасителя), а також: віддати Богові борг за благочестиве своє становище, віддячити Його за сина свого Василева і за своїх нащадків – боголюбивих кесарів, дітей його... [3, Кн. 3, 41].

Ще один тогочасний історик церкви Сократ Схоластик в «Церковній історії», яка була продовженням роботи Євсевія Кесарійського, вказує на віщий сон, який спонукав Св. Єлену до подорожі: «Мати царя Єлена..., отримавши у сні настанову, відправилася до Єрусалима» [10, Кн. I Гл. 17]. Про божественне видіння, що надихнуло на подорож матір Константина також згадує Руфін [7, с. 122] і «Хронограф Феофана», де говориться, що заручившись підтримкою сина вона, вдалась до паломництва: «... божественний Константин відправив із скарбами блаженну Єлену для пошуку Чесного Хреста Господнього». Окремі дослідники наголошують на політичних складових мотивації імператриці, проте джерела цього не підтверджують. В свою чергу А.Куре вказує на те, що Св. Єлена у Єрусалимі шукала втіхи від недавнього горя – смерті її старшого внука Кріспа [5, с. 29]. В будь-якому разі «офіційною» метою подорожі було віднайти Гріб Господній і Чесний Хрест, на якому розіп'яли Спасителя.

Прибувши до Єрусалима, імператриця «почала ревно шукати гробницю, де Христос був похований і воскрес» [10, Кн. I. Гл.17]. Для цього необхідно було заручитися підтримкою місцевого патріарха. У той час Єрусалимську кафедру очолював Макарій, який зустрів імператрицю з великими почестями та намагався всіляко допомагати її пошукам. За повідомленнями Євсевія Кесарійського сам Константин, під час зустрічі в Нікеї, просив Макарія допомоги для богоугодних починаннях його матері й обіцяв усіляку підтримку, зокрема матеріальну. Не дивлячись на це, віднайти місце, де був похований Ісус Христос,

було складно, оскільки язичники намагалися приховати і осквернити святі для християн реліквії, тому змінили вигляд місцевості біля Голгофи. Зокрема, печеру, де був Гріб Господній, засипали сміттям та вимостили камінням. Після цього там спорудили, за словами Євсевія Кесарійського, «...гробницю душ, похмуру обитель для ідолів, сховок хтивому демону любові, де на нечестивих жертovníках приносили нечестиві жертви» [3, Кн. III, Гл.26]. Інші джерела повідомляють про те, що особливо намагався осквернити Святі місця язичницькими богами римський імператор Адріан (117 – 138 рр.). Він спорудив на місці розореного Тітом Єрусалима місто і наказав засипати Кувуклію землею та камінням, а на горі, де був розп'ятий Спаситель (тз.в. «Скала Хреста») поставили храм язичницькій богині розпусти Венері. Ці заходи були актуальними під час боротьби з християнами для того, щоб пам'ять про Святі місця була втрачена, а ті, хто приходили сюди молитися, віддавали почесні Венері [5, с. 121.]. Інший тогочасний історик церкви Сократ Схоластик засвідчує, що люди, які відійшли від Христа, приховали те місце (знищили пам'ять), де Він був похований, спорудивши капище Афродіти [10, – Кн.1. Гл.17]

За наказом Св. Єлени у цьому місці були проведені розкопки, в результаті чого виявили печеру, де був похований Ісус Христос. Окрім цього, за свідченнями багатьох тогочасних істориків, імператриці необхідно було віднайти ще хрест, на якому було розп'ято Спасителя. Сам Константин бажав отримати цю величню в сакральному сенсі для всього християнського світу реліквію. У «Хронографі Феофана» зазначається: «... божественний Константин відправив із скарбами блаженну Єлену для пошуку животворящего хреста Господнього...» [14, с. 216]. З огляду на це, зрозумілий розпач імператриці у той момент, коли дану реліквію було важко виявити: «оскільки ще не було виявлено хреста Господнього, то матір царя охопила скорбота» [10, Кн.1. Гл 17].

В тематичній історіографії існує декілька версій переказів про віднайдення цього артефакту. Згідно передання, Єлена зверталася за допомогою до місцевого єврейського населення, яке, посилаючись на незнання, відмовляло їй у допомозі. Про місцезнаходження Чесного Хреста, під тиском загрози смерті, розповів один єврей Іуда Кіріак, який вказав те місце, де матері Константина вдалося виявити святиню: «Знявши ідола, відкопавши і розчистивши це місце, вона знайшла в гробниці три хрести: один – преблаженний, на якому висів Ісус Христос, а інші, на яких були розп'яті і померли два розбійники» – повідомляє Сократ Схоластик [10, Кн.1, Гл. 17]. Поряд знайшли табличку з титлом на трьох мовах (грецькій, латині, єврейській) «INRI» «Ісус Христос цар юдейський». Виникла нова проблема ідентифікації того хреста, на якому було розп'ято Ісуса, оскільки з часом табличка від'єдналася від Чесного Хреста. Далі джерела репрезентують низку легендаризованих розповідей, в яких йдеться про заходи, спрямовані на виявлення реліквії.

За однією з них, патріарх Єрусалима Макарій запропонував провести випробування, в результаті якого до знайдених хрестів принесли смертельно хвору жінку (кровоточиву), миттєве зцілення якої вказало на істинний хрест Спасителя. Після цього патріарх підняв його, щоб люди, які зібралися, могли поклонитися святині. Згідно тексту легенди – це чудо справило велике враження на оточуючих християн і юдеїв. Зокрема Іуда Кіріак, який не бажав показувати місце знаходження артефакту, після цього охрестився [9, с. 145; 12, Кн.1, 18; 10 Кн. 1, 17]. Існує також версія про те, що хрест воскресив мертву людину, яку проносили поруч. Таким чином, можна констатувати про різні точки зору з приводу виявлення святині, проте однозначним виявляється колосальне значення здобуття самого хреста, на якому було розп'ято Ісуса (до сьогоднішнього дня християнська Церква святкує Воздвиження Чесного Хреста). З цього приводу Константин писав патріарху: «немає слів для достойного описання цього чуда. Знамення святіших страстей, що приховувалися так довго під землею, залишаючись невідомими протягом багатьох століть, врешті-решт засіяло» [4 Кн. III, Гл. 30].

Згідно повідомлень сучасників, ця подія мала гучний резонанс в християнському середовищі. Багато вірян почали здійснювати аналогічні Єлені прощі-паломництва з метою здобути часточку Чесного Хреста. Св. Кирило Єрусалимський (IV ст.) розповідає, що в його час окремі фрагменти святині поширилися по всьому світу, а Св. Іоанн Златоуст (IV

ст.) засвідчував: «багато чоловіків і жінок, отримавши малу часточку цього дерева, оздоблювали золотом і носили на шії» [9, с. 147]. Частину хреста і цвяхи якими розпинали Спасителя (один з яких прикрашав імператорську діадему, а інший вуздечку) було відправлено Константину, а решту реліквії почали зберігати в Єрусалимській церкві.

Результатом подорожі Св. Єлени було не лише здобуття Чесного Хреста, але й відкриття цілої низки святих місць, що були тісно пов'язані з біблійними подіями часів перших століть християнства. Усі нововідкриті сакральні об'єкти знаходили належне шанування. Зокрема там було споруджено храми. Загальна кількість знайдених матір'ю Константина топосів досі невизначена. Тогочасні автори, на нашу думку, схильні до гіперболізації. В їх числі історики називають: Храм Гробу Господнього, Храм на Еленойській горі, Церкву Св. Семеона в Гефсиманії, Церкву Маврійського дуба в Хевроні, Базиліку Рождества Христового у Віфлеємі, Церкву на гробниці Лазаря у Віфанії, церкву Дванадцяти апостолів біля Тивіриадського озера, Храму в ім'я пророка на місці вознесіння Іллі, Храму на честь Ісуса Христа і апостолів Петра, Якова та Іоанна та ін. Проте згаданий список має доволі пізні походження, він згадується у житії Єлени, що датується VII ст. Під впливом традиції автор даного агіографічного твору був схильний до перебільшення. Найімовірніше авгушта заклала три церкви на Голгофі, Еленойській горі та у Віфлеємі, принаймні тільки ці об'єкти згадуються її сучасниками: Сократом Схоластиком та Євсевієм Памфілом [3, Кн. III, Гл. 30]. На наш погляд свідчення згаданих церковних істориків є найбільш достовірними, з точки зору історичної фактології, решта повідомлень носять легендаризований характер, проте засвідчують усю глобальність того резонансу який справила місія Св. Єлени на території Святої Землі. У підсумку в середині IV ст. було визначено ті топоси які в подальшому окреслили «священний простір», змістовно наповнений тими категоріями, які склали релігійну сутність та прикладну реальність паломницького феномену. Сакралізований зміст цих топосів визначався під впливом Святого письма і передання, де було зафіксовано Божественну причетність до цих об'єктів. Проте з часу їх відкриття імператрицею вони трансформувалося в поняття географічного об'єкту, який в епоху середньовіччя, асоціювали із поняттям «святе місце», яке згідно феноменологічного підходу являє собою простір (святий або світський) з притаманними йому сакральними рисами, зв'язаного надприродною (часто містичною) силою. Саме по собі, в прикладному сенсі воно малодоступне, або ж взагалі недоступне звичайному спогляданню. «Святе місце» з'являється в специфічних умовах і ситуаціях, так званого, сакрального часу [13, с. 187]. Його розташування є результатом випробування надприродної сили або наділення (приписування) даному об'єкту надзвичайного характеру (чудодійної сили) [13, с. 183]. В Середньовіччі Святі місця досить часто сприймалися за центр (пуп) Землі. Віра в їхній чудодійний характер є причиною того, що віруючі відчували тут різку потребу у відправі релігійних культів, наділених надприродними силами, вважаючи, що зближення полегшує набуття специфічних духовних (милість, відпущення гріхів) або важливих життєвих благ (зокрема здоров'я) [15, с. 28].

Таким чином, після місії матері Константина фактично відбувається становлення релігійного культу паломництва до Святої Землі, семантика якого поступово трансформувалася та набуває додаткових духовних забарвлень. В 333 р. з'являється так званий «Бордоський путівник», в тексті якого описується паломницька мандрівка з Бордо та Єрусалима. На кшталт грецьких інтенераріїв анонімний автор згадує християнські святині Палестини. Більш поширеними подорожі до Святої Землі стають у IV – V ст., про що свідчить велика кількість писемних пам'яток паломницького жанру: «Паломництво Сільви», «Анонімний паломник» та ін.

Отже, цілком об'єктивно, можна констатувати, що своєю місією Св. Єлена заклала основи подальшого формування сакральної географії Святої Землі, відкривши для всього християнського світу ключові топоси для духовного поклоніння яке доволі швидко трансформувалося у самобутню релігійну традицію.

Література

1. Амвросий Медиоланский Творения / Амвросий Медиоланский. – К., 1875. – 674 с.
2. Біблія / пер. І. Огієнка. – К.: Українське біблійне товариство, 2002. – 1159 с.
3. Евсевий Памфил Жызнь блаженного василевса Константина / под.ред. А.А.Калинина. – М.: Labarum, 1998. – 352 с.
4. Евсевий Памфил Церковная история / Евсевий Памфил. – СПб.: Амфора, 2005 – 496 с.
5. Куре А. Византия под властью христианских императоров (326 – 636 pp.) / А.Куре. – СПб.: Русский паломник, 1894. – 412 с.
6. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада / пер. с фр. под общ. Ред. В.А.Бабинцева. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 560 с.
7. Руфин Аквилейский Церковная история / Руфин Аквилейский // Тюленев В.М. Рождение латинской христианской историографии. С приложением «Церковной истории Руфина Аквилейского». – СПб.: Издательство Олега Абышко, 2005. – С. 230-284.
8. Священная и церковная история христианского историка Сульпиция Севера. – М., 1915. – 138 с.
9. Скабаланович М.Н. Воздвижение Честного и Животворящего Креста Господня / М.Н.Скабаланович. – К.: Пролог, 2004. – 365 с.
10. Сократ Схоластик Церковная история / под.ред И.В. Кривушина. – М.: Росспэн, 1996. – 368 с.
11. Тардже Дж. Мир паломничества / Дж.Тардже. – М.: БММ, 1998. – 192 с.
12. Феодорит Церковная история / Феодорит. – М.: Росспэн, 1993. – 240 с.
13. Хоффман Х. Святое место – как предмет изучения географии религии / Х.Хоффман // Sacrum et profanum. – Севастополь, 2005 – №. 1. – С.181-184.
14. Чичуров И. Византийские исторические сочинения: «Хронография Феофана», «Бревиарий Никифора»: Тексты, перевод, комментарий / отв. ред. В.Т.Пашуто. – М.: Наука, 1980. – 216 с.
15. Элиаде М. Священное и мирское / пер. с фр. Н.К. Гарбоского. –М.: МГУ, 1994. – 144 с.
16. Эремия Созомен Саламинский Церковная история / Эремия Созомен Саламинский. – Спб, 1851. – 636 с.
17. Ястребицкая А.Л. Культурное измерение историографического // Культура и общество в Среднее века – раннее Новое время / А.Л.Ястребицкая – М., 1998. – С. 28-46
18. Hunt E.D. Holy Land Pilgrimage in the Later Roman Empire A.D. 312 – 460. – Oxford: Clarendon Press, 1982. – 269 s.
19. Maraval P. Le temps Chrétien de la fin de l'Antiquité au Mouen Age III – XIII S. – Paris, 1984. – 634 s.
20. Wilkinson J. Jerusalem Pilgrims^ Before the Crusades, 2002. – 420 s.

Viktor Myderevych

The mission of St. Helena to Christian relics in the Holy Land: aspects of the source the Christian pilgrimage traditions

In the article the author considered a trip by St. Helena to Christian relics in the Middle East and its motivation. It was analyzed the historical evidence of contemporary writers of this event, and also its historical context. It was defined the importance this mission for the formation of Christian pilgrimage tradition as the mother of the Emperor to open secret topos for all Christians Of the West and the East.

Keywords: St.Helena, Jerusalem, Holy Sepulcher, Macarius, Holy Cross, pilgrimage, pilgrimage tradition

Виктор Мудеревич

Миссия Св. Елены к Святой Земле: вопросы истоков христианской паломнической традиции

В статье анализируется путешествие Св. Елены к христианским святыням Ближнего Востока та ее мотивация. Выявлено исторические свидетельства тогдашних авторов о данном событии, а также ее исторический контекст. Определяется значение миссии для формирования христианской паломнической традиции, поскольку матери императора удалось открыть сакральные топосы для всех верующих Запада и Востока.

Ключевые слова: Св. Елена, Иерусалим, Гроб Господень, Макарий, Честный Крест, паломничество, паломническая традиция.